

Motion till riksdagen

1989/90:Kr368

av Gullan Lindblad och Göthe Knutson (båda m)

Kulturmiljövården

Riksdagen har på senare år alltmer fastslagit betydelsen av en satsning på kulturmiljövården, bl.a. genom att avsätta en ökande andel medel för kulturmiljövård. Det är angeläget att denna konsekventa linje fortsätter. Vi måste slå vakt om vårt kulturarv.

Ännu återstår mycket att göra. Nya hot dyker upp och tidigare stöd upphör. Ett exempel på det förra är livsmedelspolitiska kommitténs betänkande som utgör ett hot mot det öppna landskapet i skogsbygderna. Ett exempel på det senare är den nedskärning av beredskapsmedel för byggnads-, fornläroch kulturlandskapsvård som skett i flera län och som kan komma att ske i flera län som en följd av de förändringar, som arbetsmarknadsministern signalerar i årets budgetproposition.

Hotet mot kulturlandskapet

Det finns anledning att redan nu påtala det hot som ett förverkligande av livsmedelspolitiska kommitténs intentioner kan komma att innebära. Det öppna landskapet med sin varierande natur och sitt mångfasetterade kulturlandskap kan helt komma att upphöra i stora delar av Värmland och andra skogslän.

Effekterna av ett helt genomfört förslag kommer att innebära att man för att bibehålla vissa, av turistiska, pedagogiska, vetenskapliga och estetiska krav, oundgängligen nödvändiga öppna landskapsavsnitt måste göra särskilda insatser. Det innebär krav på väsentligt ökade medel till kulturlandskapsvård och en drastisk revidering av befintliga riksintresseområden, eftersom de befintliga a priori har utgått från den ungefärliga relation mellan öppen och skogsbevuxen mark som vi nu har. Dessutom krävs en omfattande vetenskaplig dokumentation av de områden som måste läggas igen.

För ett skogslän som Värmland, med idag stora turistiska värden, är detta något av en ödesfråga. Det är det även i så måtto att en igenplantering med skog påverkar möjligheten att rekrytera kvalificerad personal negativt, med hänsyn till bl.a. kravet på ett attraktivt fritidsutbud av hög kulturell och ekologisk kvalitet.

Luftföroreningshotet

Under senare år har det framstått allt klarare vilken nedbrytande effekt luftföroreningarna har på vårt kulturarv. Stenhus, runstenar och andra fornläm-

ningar påverkas och bryts ned. Vissa åtgärder har vidtagits och ett relativt omfattande forskningsarbete har inletts för att reducera och om möjligt stoppa förstörelsen. Även inom detta fält återstår mycket att göra. Insatserna måste tillförsäkras kontinuitet så att vårt kulturarv kan bibehållas.

Hotet mot byggnader och fornlämningar

Även de delar av vårt kulturarv, som det tidigare har varit lättast att slå vakt om, kulturhistoriskt intressanta byggnader och fornlämningar hotas idag på flera sätt.

Kravet på en mycket hög lönsamhet i jord- och skogsbruket medför att brukarna måste vidta olika drastiska ingrepp i terrängen för att i högre grad utnyttja stora jordbruksmaskiner. Baksidan av detta är att mindre impediment i jordbruksmarken, ofta gammal ängs- och hagmark, i vilken det ofta ligger fornlämningar, plöjs bort eller skadas. I skogsbruket är det ofta de små torp- och fåbodsmiljöerna med sin speciella byggnadstradition som i första hand drabbas, men successivt även mer centralt belägna byggnader. Även om viljan finns hos de flesta brukare att bevara dessa känsliga och betydelsefulla miljöer saknas i allmänhet ekonomiska förutsättningar.

Beträffande byggnaderna hotas idag många kulturhistoriskt intressanta sådana i den största rivningsvågen sedan 1960-talet. Detta har sin grund i den oerhört snabba prisutvecklingen på framförallt kontorsfastigheter i städer och större tätorter. Om inte speciell uppmärksamhet ägnas åt problematiken riskerar vi än en gång att förlora oersättliga kulturhistoriska värden. En större uppmärksamhet bör ägnas dessa frågor i den kommunala planeringen och framtagningen av kommunala kulturmiljövårdsprogram bör påskyndas.

Hotet mot industrilämningarna

Även vårt kulturarv i form av lämningar från vår industriella historia hotas idag. Svårigheterna med dessa objekt eller miljöer är att de endast i undantagsfall kan – till skillnad från vanliga byggnader – återanvändas så att en kontinuerlig vårdinsats kan göras. Miljöerna är ofta större och omfattar t.ex. flottningsrännor, stångångar, gruvhål och slaggvarpar vid sidan av de egentliga industribyggnaderna. Att dessa miljöer kräver särskild behandling visas av att en särskild utredning, den s.k. Franssonska utredningen, tillsatts för att vid sidan om de stora slotts- och herrgårdsproblematikerna också behandla industrilämningarna.

Det är enligt vår uppfattning viktigt, att denna utredning leder fram till att ett tydligare och mer direkt riktat stöd till industrilämningarna än nuvarande stödkonstruktion, antingen i form av ett industriminnesvårdsanslag eller i form av en bestämd andel av det befintliga byggnadsvårdsanslaget.

Åtgärder

Vi anser att följande åtgärder bör vidtas för att slå vakt om vår kulturmiljö.

Anpassa stödsystemet

Mot. 1989/90

Kr368

Det stödsystem, som f.n. finns inom jord- och skogsbruket, motverkar delvis möjligheterna att bibehålla ett öppet landskap. Den livsmedelspolitiska kommitténs betänkande innebär därvid ingen förbättring utan tvärtom en försämring. Det borde dock vara möjligt att i den framtida jord- och skogsbrukspolitiken anpassa denna så att det öppna kulturlandskapet kan bevaras.

Skattereduktion för miljövårdsåtgärder

Med dagens pressade ekonomiska situation för jord- och skogsbrukare, är det inte möjligt att på ideell bas kunna göra några bestående insatser för att vårda det egna öppna kulturlandskapet.

Det borde därför vara möjligt att införa en skattereduktion för miljövårdsåtgärder för att vidmakthålla ett öppet och levande kulturlandskap. Detta skulle kunna kombineras med en reducering av taxeringsvärdet för fastigheten, grundat på förekomsten av fornlämningar, kulturhistoriskt intressanta byggnader eller värdefulla kulturlandskapsavsnitt.

Värmland med sina förhållandevis små uppodlade ytor kommer att drabbas hårt av en fortsatt förbuskning och skogsplantering av tidigare uppodlade områden. Det vore därför värdefullt om Värmland utsågs till försökslän för att prova nya former av åtgärder för att vidmakthålla ett öppet, levande kulturlandskap.

Luftföroreningsåtgärder

Kunskapen om luftföroreningarnas inverkan på stenhus, runstenar och andra fornlämningar är idag föremål för forskningsinsatser. När det gäller den stora skatt av äldre träbyggnader, som är så unik för Sverige, har åtgärder ännu inte vidtagits. Vi anser att forskning inom detta område snabbt bör sättas in. Värmland med sin rika träarkitektur bl.a. i flera av de stora herrgårdarna samt åtskilliga kyrkor från medeltid och framåt, tillsammans med finnbebyggelsen och andra värdefulla allmogebyggnader utgör en varierad samling, där en forskningsinsats skulle ge ett snabbt resultat. Det vore viktigt att en del av de redan beviljade medlen för forskning inom detta fält, tillsammans med ytterligare insatser, riktas till Värmland och att en kompetens inom området byggs upp vid högskolan i Karlstad. Med en lokal anknytning ökar möjligheterna till snabba resultat.

Byggnads- och fornvård

Det viktigaste arbetet för att motverka förstörelse av vårt kulturarv är attitydpåverkan. Kraftfulla riktade informationsinsatser behöver göras för att uppmärksamma allmänhet, företag och myndigheter på värdet av detta. För att informationen ska få störst effekt är det viktigt att den görs regionalt och lokalt.

I detta sammanhang är stödet till länsmuséerna av avgörande betydelse. Det är vid länsmuséerna som den breda kompetensen inom området finns och kan utvecklas ännu mer. Det är här, i samarbete med högskolan, som

kunskapsuppbyggnaden kan ske. En kraftig förstärkning av länsmuséernas resurser som skisserats i budgetpropositionen är av avgörande betydelse.

Mot. 1989/90
Kr368

Det krävs dock en fortsatt positiv utveckling av medlen till byggnads- och fornvård för att inte Sverige skall halka efter i den internationella konkurrensen om sevärda kulturmiljöer, byggnader och fornlämningar.

Industrilämningar

I avvaktan på den s.k. Franssonska utredningens resultat finns inte anledning att nu föreslå förändringar till stödet för industrimiljöerna. Det bör dock noteras att ett vårdanslag till de intressanta industrimiljöerna spridda ut över landet är väl så viktigt som ett statligt anslag till Arbetets museum. Värmland hör utses till försökslän vid utarbetandet av nedanstående åtgärder.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att stödsystemet inom jord- och skogsbruksnäringen bör ges en utformning så att kulturlandskapets öppna karaktär kan bibehållas.¹]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en skattereduktion skall kunna utgå för genomförda vårdåtgärder för att kunna bibehålla det öppna landskapet på den egna fastigheten.²]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att i samband med fastighetstaxeringen en sänkning görs av taxeringsvärdet för fastigheter som hyser fornlämningar, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse eller intressanta kulturlandskapsavsnitt.²]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att resurser för insatser mot, och forskning kring, luftföroreningarnas inverkan på träbebyggelse avsätts för pilotinsatser i Värmland.³]

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökat stöd till läns museerna för informations- och kunskapsuppbyggnadsinsatser,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särskilda åtgärder för industrimiljövärden.

Stockholm den 24 januari 1990

Gullan Lindblad (m)

Göthe Knutson (m)

¹ 1989/90:Jo269

² 1989/90:Sk837

³ 1989/90:Bo245